

Terörizmin Kitle Psikolojisi: PKK Üzerine Psikopolitik Bir İnceleme*

Mass Psychology of Terrorism: A Psychopolitical Review of the PKK

Mahmut Mete**¹

Bekir Gündoğmuş²

¹ Master of Political Economics, Sırnak University, Sırnak, Turkey

² Department of Political Science and Public Administration, Bandırma Onyedil Eylül University, Balıkesir, Turkey

Received: 26.04.2021

Accepted: 19.07.2021

This article was checked by *intihal.net*

Öz

Birey üzerindeki yüksek şekillendirici etkilerinden ötürü fazlaca araştırma konusu olan kitlelerin ayrı bir psikolojisi olduğu bulgusu genel kabul görmektedir. Kitlelerin gücünden faydalanan, tarihsel kökleri çok gerilere gitse de yüzyılımızda küresel ölçekte etkili bir fenomen haline gelen terörizm, insan gruplarından teşkil olması yönüyle politik psikolojinin ilgi alanına girmektedir. Psikoloji, politika ve toplumun kesişme noktası olan politik psikolojinin paradigmasını kullanan terörizm; faaliyetlerinin öznesini etkilemek, eylemlerini sürdürmek ve kitleleri varlığından haberdar etmek için politik psikolojik öğeleri kullanmaktadır. Terörizme doğrudan ya da dolaylı şekilde maruz kalan Türkiye’de terörizmin psikolojik arka planı ve temel motivasyonlarının anlaşılması, bu sorunun bertaraf edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu çalışma, terörizm psikolojisi çerçevesinde Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi – PKK) terör örgütü faaliyetlerinin politik psikoloji, spesifik olarak da kitle psikolojisi üzerinden okunmasını amaç edinmiştir. Politik psikoloji ve kitle psikolojisi literatüründen faydalanarak PKK faaliyetlerinde kullanılan kitle psikolojisi teknikleri, nitel teknikler ve literatür taramasına dayalı analizlerle ortaya konmuştur. Çalışma, PKK’nın kitle psikolojisi açısından değerlendirilmesi ile bu alana bir kaynak olma gayesi gütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Politik Psikoloji, Kitle Psikolojisi, Terörizm Psikolojisi, Psikopolitik Analiz, PKK

Abstract

Because of their high framing effects on the individual, the masses are the subject of much research and the finding that they have a different psychology is generally accepted. Terrorism, which benefits from the power of the masses and has become an influential phenomenon on a global scale in our century, although its historical roots go far back, is of interest to political psychology in terms of being a group of people. Terrorism, which uses the paradigms of political psychology, which is the intersection of psychology, politics and society, uses political psychological elements to influence the subject of its activities, maintain its actions and inform the masses of its existence. Understanding the psychological background and basic motivations of terrorism in Turkey, which is directly or indirectly exposed to terrorism, plays an important role in eliminating this problem. The aim of this study is to read the activities of the Partiya Karkerên Kurdistan (PKK) terrorist organization through political psychology and, in particular, mass psychology within the framework of the psychology of terrorism. Using the literature of political psychology and mass psychology, the methods of mass psychology used in PKK activities were revealed by qualitative techniques and analysis based on literature review. The study aims to be a resource in this field by evaluating the PKK from the point of view of mass psychology.

Keywords: Political Psychology, Mass Psychology, Terrorism Psychology, Psychopolitical Analysis, PKK

Mete, M. & Gündoğmuş, B. (2021). “Terörizmin Kitle Psikolojisi: PKK Üzerine Psikopolitik Bir İnceleme”, Journal of Academic Value Studies 7(2) (2021) 111-126 (<http://dx.doi.org/10.29228/jav.51086>).

*Bu çalışma, “Kitle Psikolojisi Bağlamında Terör Faaliyetlerinin Psikopolitik Analizi: PKK Örneği” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*E-mail address: mahmutmetemail@gmail.com (Corresponding author)

1. Giriş

Bu çalışma, sayılı ülkede etkin olmasına rağmen birçok Avrupa ülkesi ve Amerika Birleşik Devletleri'nde dezenformasyon araçlarına sahip PKK terör örgütünün politik psikoloji ve kitle psikolojisi üzerinden okunmasına yönelik bilgi açığı; konunun sosyal, politik yaşamla direkt ilişkisi ve tüm bunların analiz edilmesinin önemi nedeniyle yapılmıştır. Çalışmada amaç, siyaset biliminde revaçta olduğu üzere karşılaştırmalı teknikleri kullanarak politik psikoloji ve kitle psikolojisi paradigmasını terörizm, spesifik olarak da PKK terör örgütü üzerine uyarlayarak süreci analiz etmektir. Çalışmada kitle psikolojisi literatüründen faydalanılarak kitle psikolojisi teknikleri saptanmış, PKK terör örgütünün bu teknikleri kullanma şekilleri incelenmiştir.

Politik psikoloji, günümüzde aydınlar, akademisyenler, diplomatlar ve siyasetçiler arasında büyük bir ilgi ile takip edilmektedir. İnsanın toplumsal bir varlık, toplumsal olanın politik, politik olanın da toplumsal olacağı önermesinden yola çıkarak, politik ve toplumsal sorunlara psikoloji çerçevesinden yaklaşmak; politik aktörler, örgütler ve kitleler psikolojisi, lider davranışları ve siyasal iletişim bağlamında değerlendirmek insan psikolojisi hakkında bilinenlerin siyasete adaptasyonunu anlamak için elzem bir yaklaşım olacaktır. Toplum içerisinde bireyin diğer bireyler ile iletişimini inceleme zorunluluğu, politik psikolojinin inceleme sahasındaki kitle psikolojisi disiplininin ortaya çıkışı ve gelişimini sağlamıştır. Sosyal bilimlerin önemli başlıklarından olan toplumsal yaşamın, toplumsal hareketlerin, grupların analizi ve geleceğine dair öngörülerde bulunmak için kitle psikolojisine sıkça başvurulmaktadır.

Bireyler, günlük yaşamda da sıklıkla gözlemlenebileceği şekliyle çeşitli gruplara, kitlelere farklı sebeplerle katılmaktadırlar. Bireyin kitle içerisinde bulunduğu ruh hali, kitle psikolojisinin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Günlük yaşamda bir spor müsabakasında, siyasi mitingde, protestoda, örgüt içerisinde, savaşta gözlemlenebilecek bireysel davranışlar, politika ile psikoloji arasında bir bağlantı olduğu hipotezi ile çalışma yapan araştırmacılar için kitle ile birey psikolojisini ayırmayı zorunlu kılmaktadır. Kitleleri belirli fikirlere kanalize etmek isteyen, belirli inançlar etrafında toplamak isteyen liderlerin eylemleri ve kitlelerin buna yönelik geribildirimleri konunun popüleritesini arttırmaktadır.

Tekniklerinin işlevselliği sebebiyle politikacıların eski tarihlerden beri kullandığı fakat somut araştırmalara konu olması itibarıyla yeni sayılabilecek olan kitle psikolojisi çalışmalarını Fransız İhtilali etkisi ile sosyolog Gustave Le Bon'dan başlatmak mümkündür. Günümüzde sosyal psikolojinin ilgilendiği birey psikolojisi ile grup psikolojisi ilişkisi, kalabalık davranışı, grupların psikik yapısı gibi konularda temel bir kitap olan "Psychologie des Foules" (Kalabalıkların Psikolojisi ya da Kitleler Psikolojisi), Gustave Le Bon'un bu alanın başlangıcını sağladığı önemli kitabıdır. Kitabın politik psikoloji çalışmaları için önem arz etmesinin nedenlerinden başlıcası, kitleleri ve onları oluşturan bireyleri etrafıca ele almasıdır. Mevzubahis çalışma hem bireysel davranışı hem de bireyin "örgüt" içerisindeki durumunu açıklama amacındadır. Fransa'da dönemin sendikal eylemlerden etkilenmiş ve girmekte olduğu çağın "Kitleler Çağı" olacağı öngörüsünde bulunmuş olan Gustave Le Bon (2011: s.15)'a göre kitle, bazı muayyen hallerde bir araya gelen ve bu fertlerin malik oldukları karakterlerden çok farklı yeni karakterler edinmiş olan topluluktur. Le Bon en temel hali ile kitleyi korkunç, ilkel ve alçak olarak görmektedir. Kitleyi oluşturan bireylerin karakterleri, yaşam şekilleri, zekâ düzeyleri ne kadar farklı olursa olsun, bireyler kalabalığa dönüştükleri zaman, kolektif bir ruh kazanır ve bu nedenle bireylerin her biri yalnız iken düşündüğünden ve davrandığından farklı düşünüp davranmaktadır. Zira kitleyi oluşturanlar bilgin dahi olsalar kitle oluşturduklarında gözlem ve eleştiri güçleri ortadan kalkar. Le Bon sonrasında gelişen kitle psikolojisi literatürü genel hatları ile onun çalışmalarından izler taşımıştır. Söz gelimi Tarde, Sighele, Reich, Festinger, McDougall gibi düşünürler kitlenin özellikleri konusunda aynı doğrultuda fikirler belirtmişken Sigmund Freud, kendi çalışmaları minvalinde literatürü genişletmiştir. Analizlerinde farklılıklar mevcut olsa da ismi zikredilen düşünürlerin bulunduğu sosyal psikolojik çizginin kuramsal konumlandırılışı aynıdır. Kitle ile bireyin niteliksel olarak keskin ayrımını içeren bu görüş, Steve David Reicher ve arkadaşları ile Floyd Henry Allport'un muhalefeti ile karşılaşmıştır. Kitle psikolojisi literatüründe kapsayıcı ve genel bir teorinin varlığından bahsetmek zor olsa da kitleler konusundaki kuramsal çizginin konumu, Reicher ve Allport gibi bireyselci bakış açılarının muarız analizlerine rağmen teorik ve pratik bulgularla; Le Bon, Freud, Canetti, Reich, Tarde gibi ünlü düşünürlerin savdukları çerçevede kitle ve bireyin kesin ayrımına dayanan görüş lehinedir. Buna göre kitle, bireyin sahip olduğu karakterden farklı yeni bir karakterde, kolektif bir ruha sahip, içtepiyle hareket eden ve bireyi içerisinde eriten bir yapıdır.

Bilimsel çalışmaların yapıldıkları coğrafya ile somut ilişkisi, çalışmanın işlevselliğini arttırarak onun daha somut noktalara vurgu yapması açısından gereklilik taşımaktadır. Bu manada Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan hemen her bireyin doğrudan ya da dolaylı biçimde maruz kaldığı terörizm, yalnızca politik kanallarla bertaraf edilemeyecek bir sorun olarak görünmektedir. Terörizme yönelik farklı cihetlerden yapılan bilimsel çalışmaların ilgili taraflarca suistimal edilmesi, sorunun çözümüne yönelik ehemmiyeti azımsanamayacak bir adımdır. Türkiye Cumhuriyeti yakın tarihinde olumsuz bir izi olan PKK terör örgütü sorununun giderilmesi, örgütün farklı açılardan incelenmesi ve hitap ettiği bireylerin ruhsal yapılarındaki izdüşümünün anlaşılmasına bağlıdır.

2. Politik Psikolojinin Karakteristiği ve Kitle Psikolojisi

İnsanın toplumsal bir varlık, toplumsal olanın politik, politik olanın da toplumsal olacağı önermesinden yola çıkarak, politik ve toplumsal sorunlara psikoloji çerçevesinden yaklaşmak; politik aktörler, örgütler ve kitleler psikolojisi, lider davranışları ve siyasal iletişim bağlamında değerlendirmek insan psikolojisi hakkında bilinenlerin siyasete adaptasyonunu anlamak için elzem bir yaklaşım olacaktır. Politik psikoloji (ya da siyaset psikolojisi), disiplinler arası bir alan olarak tanım ve içerik yönünden geniş bir alana sahiptir. Siyaset bilimciler, sosyologlar, psikiyatrist ve psikologlar, politik psikoloji alanında ortak çalışmalar yürütmektedirler.

Politik psikoloji, “siyaset ve psikoloji arasındaki etkileşim çalışmaları ve özellikle siyaset üzerindeki psikolojik etki” (Houghton, 2015: s.37) olarak da tanımlanabilir. Siyaset psikolojisinin bir bölümü oy verme davranışı ve bunun siyasete yansması gibi kitle davranışları ile ilgilenirken diğeri elit bakışın hükümet politikalarına etkisi, liderlik gibi elit davranışları ile ilgilenmektedir. Houghton, politik psikoloji ile ilgili üç temel gözlem üzerinde durmuştur (Houghton, 2015: s.37). İlki, bu disiplinin görece yeni bir akademik alan olmasıdır. İkincisi politik psikolojinin uluslararası bir odağa sahip olmasıdır. Çoğunlukla Amerikalı akademisyenlerce çalışılsa da Avrupa, Güneydoğu Asya ve dünyanın birçok yerinde popülarite kazanmaya başlamıştır. Vurgulanan üçüncü gözlem ise politik psikolojinin bireysel analizlerle çözümleme yapmaya çalışması nedeni ile bu alanın sıra dışı bir uzmanlık gerektirmesi ile ilgilidir. Houghton'un politik psikolojinin alanı ile ilgili söylemlerini Kuklinski (2002: s.2), siyasi yargılar ve kararların temelinde yatan zihinsel süreçleri araştıran bir alan olarak özetlemiştir.

Politik psikolojiyi “psikolojik kanıları sosyal uygulamaya bağlayan ve psikolojik süreçleri sosyal olaylarla ilişkilendiren bir kaynak” (Pérez, 2001: s.347) ve psikolojiyi ve toplumu birleştiren bir kesişim noktası olarak gören Adela Garzón Pérez, politik psikolojinin karakteristiği hakkında üç paradigmadan bahseder. İlki politik psikolojinin daima sosyal hareketlenmelere duyarlı olması ve sosyal çatışmaları çözümleyici bir yapıya sahip olmasıdır. Bu noktada Çevik'in (2010: s.11) politik psikolojinin doğuşunu Amerika-Sovyet Rusya ve İsrail-Filistin arasındaki diyaloglara dayandırması hatırlanabilir. İkinci olarak politik psikoloji, psikoloji disiplini ile politika bilimi arasında bir bağlantı kurarak adeta köprü vaziyeti görmüş ve psikolojik teorilerin politik alanda uygulanmasını araştırmıştır. Pérez (2001: s.347)'e göre son olarak politik psikoloji, metodoloji ve teori alanlarında toplumları aydınlatmaya çalışan bir bilim dalıdır.

Nevzat Tarhan (2010: s.12)'a göre yalnızca tek bir "politik psikoloji" söz konusu değildir. Farklı psikolojik teorilerin kullanıldığı, psikolojik bir yaklaşımla araştırılmış bir dizi politik fenomen mevcuttur. Tarhan'ın birden fazla politik psikolojinin mevcudiyeti görüşüne paralel bir fikir de Robert Jervis'e aittir. Jervis (2002: s.293), farklı tanımlamalara sahip politik psikolojiyi ve araştırma alanını beş maddede toplamıştır. Birincisi, insanın davranışlarıyla alakalıdır. Buna göre insan davranışının anlamlandırılabilmesi için onların nasıl düşündüğü, çevrelerini nasıl algıladıkları ve kararlara nasıl vardıkları analiz edilmelidir. İnsanla ilgili bu kanının uluslararası davranışlara uygulanması noktasında ise sadece ülkelerin dış ilişkilerini incelemek yetersiz kalacaktır. Bu incelemenin yanında karar alıcıların amaçları, inançları ve algıları da incelenmelidir. Jervis'in oluşturduğu farklı politik psikolojilerin ortak alanlarından ikincisi liderlerin davranış tarzları hakkındadır. Buna göre liderlerin davranış kalıpları vardır ve bu kalıplar birçok siyasi liderin düşünce ve algısında ortaklıklar teşkil eder. Bu ortak davranış kalıplarına karşın liderler homojenize bir gruba dâhil edilemez. Benzerlikler olsa da insanların karara varma yöntemleri farklıdır. Başka bir araştırma alanı ise davranışın “kendilik” imajı ve kimlik ile ilgili olması durumudur. Birey ve grupların başkaları üzerindeki algıları, kendileri üzerindeki algılarının oluşması ile karşılıklı ilişki içerisindedir. “Diğer” olgusu kimlik oluşumunda etkin bir unsurdur. Dördüncü madde Jervis'in devlet davranışlarını açıklamakta kızgınlık, aşağılanma, sevgi ile beraber ele aldığı tehdit algılamalarıdır. Son olarak beşinci dizi de inançlar ve “kendilik” imajları üzerinden açıklanmıştır.

Teber (1990: s.27)'e göre politik psikoloji, bilhassa modern dönem bireyinin problemlerinin sözcülüğünü yapmakta olan genç bir bilim dalıdır. En kestirme tanımı ile Teber politik psikolojiyi, "egemen-resmi devlet ideolojilerinin birey psikolojisine yansıma biçimlerini, birey psikolojisini ne tür etkileyip, deforme ve hatta tahrip etmesini tartışır; resmi ya da özel ideolojileri yansıtan birey psikolojisini gözlem konusu yapar".

Politik Psikolojinin sorunlara yaklaşım yöntemi, eklektik ve entegratif anlayışla derinlik psikolojisinin ilkelerine dayanmaktadır. Bu nedenle ulusal ve uluslararası ilişkilerdeki tutum ve davranışların yüzeysel değerlendirmesi ve görünür psikolojik sorunlardan daha çok, altta yatan, derinlemesine incelemeyle saptanan motivasyonlar politik psikolojinin çalışma alanını kapsar (Çevik, 2010: s.15). Arıboğan ("Politik Psikoloji", 2018) politik psikolojinin alanındaki konuları şu şekilde özetlemiştir: Büyük grup kimliklerinin oluşumu ve dinamiği; kitle psikolojisi, terörizmin psikolojik temelleri, liderlerin psikolojik motivasyonları ve izleyenlerin psikolojisi, etnik kimlikler; ben ve öteki ayrımı, kamu diplomasisi ve psikolojik araçlar; propaganda, kitle iletişim araçlarının toplumsal psikolojileri etkileme yolları, politik, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin psikodinamiği, iç savaşlar, soykırım, katliamlar, göç ve göç psikolojisi; yerlilerin ve göçebelerin psikolojik kırılma noktaları, seçilmiş zafer ve travmalar; yas ve iyileşme.

3. Kitle Psikolojisinde Kavram ve Kuramların Karşılaştırılması

Politik psikolojinin alt konularından biri olarak kitleler ve psikolojileri, Fransız Devrimi ve sonraki süreçte, özellikle Avrupa'da önemli bir araştırma konusu olup çeşitli siyasi ve toplumsal olayların belirleyicisi olmuşlardır. 19. yüzyılda sosyo-ekonomik yapının değişmesi ile birlikte bilhassa kentlerde "kitle" denilen kalabalıklar ortaya çıkmış, toplumsal yapı da yeniden şekillenerek "elitler" ve "kitle" ayrımına maruz kalmıştır. Buna göre; elitler vasıflı, entelektüel azınlıklar iken kitle ise eğitimsiz, niteliksiz, sürü halindeki kalabalıklardır (Yaylagül, 2014). 19. yüzyılda yaşamış, Fransa'da dönemin sendikal eylemlerden etkilenmiş ve girmekte olduğu çağın "Kitleler Çağı" olacağı öngörüsünde bulunmuş olan Gustave Le Bon (2011: s.15), kitle mefhumunu "milliyetleri, cinsiyetleri ve kendileri bir araya toplayan tesadüf her ne olursa olsun, rasgele bir fertler topluluğu" olarak tarif eder. Le Bon'a göre psikolojik kitle bireyin karakterinden çok farklı yeni karakterler edinmiş olan topluluktur; kitle korkunç, ilkel ve alçak bir karaktere sahiptir. Kitleye dâhil olmuş bireylerin kimlikleri, hayat şekilleri, zekâ düzeyleri ne kadar farklı olursa olsun, bireyler kalabalığa dönüştükleri zaman, kolektif bir ruh kazanırlar. Yeni bir kimliğe bürünmüş bireylerin her biri yalnız iken düşündüğünden ve davrandığından farklı düşünüp davranmaktadır. Zira kitleyi oluşturanlar bilgin dahi olsalar kitle oluşturdıklarında gözlem ve eleştiri güçleri ortadan kalkar. Kitle psikolojisi araştırmalarının sonraki basamakları, karşı fikirlere rağmen (Allport, 1924; Reicher, Smith ve Postmes, 1995) genel itibari ile Le Bon'un söz konusu kitle görüşleri etrafında şekillenmiştir.

3.1. Kitleler ve Liderleri

Lider, iktidar, muktedir gibi kavramlar insan grupları ile toplumun oluşumundan itibaren önemli hale gelen ve insanların ilgisini çekmiş olan kavramlardır. Lider, "mensup olduğu grubun gayesini tayin ve bu gayenin tahakkukunu temin hususunda gruba en etkin şekilde yön verebilen kimsedir" (Miller, 1966: s.115). Lider, bireylerin davranış ve inançlarında sosyal etki yaratarak belirli kişisel hedeflere ve grup amaçlarına ulaşmasını sağlayan, bunun için de emirler vererek emirlere uyulmasını sağlayabilen yani gücü en fazla kullanabilen kişiye denir. Lider, amaçlarına ulaşmak için ödül, otorite, ceza gibi araçlar kullanır (Sakallı, 2013: s.89). Liderlikler olgusunun kuramsal boyutta tartışılmasına 20.yüzyılda başlanmıştır. Bu araştırmalar, çalışanın metodolojik yöntemi ve kavramın algılanış şekline göre farklılıklar göstermiştir. 1927'den sonrası liderlik konusunun öneminin daha iyi anlaşıldığı, 1941-1944 yılları arası ise sosyal bilimlerde liderlik araştırmalarının sayısının bir hayli arttığı yıllar olmuştur (Güney, 2017: s.346).

Bazı liderlerin insanlık tarihine yön verilmesinde rolü olması, bazılarının kendisini insanlığa adadığı iddiasıyla onlarca kişiye ulaşması, önderlerini uğruna yaşamlarına son veren veya cinayet işleyen kitleler, liderlerinin motivasyonu ile imparatorluklar kuran ordular, lider kavramının farklı disiplinlerce ve daha sık işlenmesine neden olmuştur. Toplumların ve kitlelerin liderleri olan ilişkisi, bu liderin özellikleri, kitleyi etkileme yöntemleri, kitlenin lidere bakışı gibi konular da kitle psikolojisinde yer bulan, devamlı araştırma konusu olan başlıklardır.

Le Bon (2011: s.92)'a göre ister insan ister hayvan kalabalığı olsun, canlı varlıklar bir araya gelince içgüdüsel olarak bir liderin emri altına girerler. Kitlenin ruhuna hâkim olan şey özgürlük değil, esirliktir. Bu sebeple bir bağıllığa gereksinimi olan kitleler, lidere içgüdüsel olarak bağlanırlar. Kitleyi çobanına sadık bir sürü olarak gören Le Bon, liderin kitleye ileteceği fikir ile hipnotize olarak sarsıldığını, o fikir dışında her şeyi şeytanca ve kötü gördüğünü savunmuştur. Liderler, çoğunlukla yarı aydın insanlar olup fikir adamı değil, aksiyon adamıdır. Kitlelerin önderleri yaradılış olarak heyecanlı, deliliğin sınırında yaşayanlar arasından çıkarlar. Liderler için savundukları fikir ve ulaşmaya çalıştıkları amaç için her şey feda edilebilir. Ödül olarak çoğu defa şehit olmak isteyen liderler bile vardır; nefsi müdafaa güdüsü bile kaybolmuştur. Kitlede mevcut bireyler de kendi iradelerini kaybettiklerinden iradesi güçlü bu lideri takip ederler. Büyük liderlerin temel rolü inanç yaratmaktır; bu inanç bir fikre, bir politikaya, bir dine yönelik olabilir. Liderin iradesi kitlenin düşüncesi için bir kaynaktır ve kitleye rehberlik etmektedir. Liderin bireylere inanç aşılması, onların kuvvetinin on misline çıkmasını sağlar; "tarihin büyük olayları çoğu defa imanlarından başka dayanakları olmayan meçhul müminler tarafından aksiyon sahasına çıkarılmıştır". Halk, uzman olduğu alan dışında bir fikre, kendi kendilerini yönetmekten aciz olduğu için önder rehberliğinde kapılır. Nüfuzu baskıcı önder, baskı oranında kitle tarafından dinlenir.

Freud (2018: s.54), kitle içerisinde kitlenin tüm bireylerinin lider tarafından eşit sevildiği yanılsamasına vurgu yapar. Bu eşitlik kitlenin üyeleri arasında olup lider bunun dışında tutulur. Kitle içerisinde her şey, liderin kitle üyelerini eşit ve adil davrandığı hayaline bağlıdır. Zira bu hayalin dağılmasını kitlenin dağılması takip eder. Lider ise narsist, kendine güveni tam ve bağımsız olan, kendisinden korkulan ilkel babadır. Otoriteye itaat için tutku besleyen kitle ise sınırsız bir güç tarafından idare edilmeyi beklemektedir. Kitlenin birlikteliği, nefretin dışarıya yansıtılması ve putlaştırılması amacı ile tüm yetkilerle donatılacak olan bir lider arayışının çerçevesinde sağlanacaktır (Cevizoglu, 2019: s.157). Freud (2018: s.56), kitleyi meydana getiren bireylerin, liderlerine ve kitlenin diğer üyelerine libido bağları ile bağlı olduğunu vurgulamıştır. Libido bağlanımı, Freud için kitlenin oluşumunun ön koşuludur. Freud'a göre her kitlenin sevilen, değer verilen ve kitlenin bireylerinin kendisine sevgi bağı ile bağlandıkları bir liderleri vardır. Kitledeki bireyler, kendilerini liderleri ile özdeşleştirmişlerdir. Zira "özdeşleşme", kitledeki bağları güçlendirmiştir.

Eric Hoffer (2019: s.142), liderin yoktan bir hareket yaratamayacağını, bir kitle hareketinin büyümesini sağlayamayacağını fakat lider olmaksızın bir hareketin meydana gelmeyeceğini düşünmektedir. Ona göre bir önderin veya hareketin ortaya çıkmasından önce kitlede bir itaat ihtiyacı ve takip etme hevesi ile mevcut düzene karşı şiddetli bir memnuniyetsizlik yaşanması gerekmektedir. Kitlenin liderin peşinden gitmesinin ön koşulu uygun şartların oluşmasıdır. Zaman olgunlaşmasa idi, örneğin Birinci Dünya Savaşı on-yirmi yıl geç başlasaydı Hitler, Lenin, Mussolini gibi liderler kitle hareketlerine öncülük edemeyecekti. Birinci Dünya Savaşı'nın vuku bulması ile kitleler umutlarını keserek yeni bir düzen için mevcudu feda etmeye ikna oldular. Ancak ileri görüşlü, güçlü iradeli ve cesur bir lider olgunlaşan ortamdaki mevcut güdülerini seferber hale getirerek kitle hareketinin kolektif dürtüsüne dönüştürebilir. Fedakârlıkları makul göstermek için parlak bir geleceğin vizyonunu ateşleyen lider, kişiliğinde iktidarın görkemini, inancın keskinliğini taşıyan; hüsrana uğramış kalplerdeki kırılganlığı dile getiren ve onun haklılığını savunan kişidir. Kitleye hayaller sunarak birlikteliği sağlar. Bunları sağlaması için liderin belirli özellikleri taşıması gerekir. Asil bir karakter, üstün zekâ, özgünlük gibi meziyetler zorunlu değildir. Bunun yerine Eric Hoffer, farklı liderlik vasıfları sayar. Eric Hoffer, kitle liderliği ile hür bir toplumun liderliğinin farklı olduğunu vurgulamaktadır. Özgürlüğün olduğu bir toplumun lideri, halkının aklı ve iyi niyetine dayanarak liderliğini devam ettirebilir. Bu toplumda halka önderlik aynı zamanda halkı takip etmek manasına da gelmektedir. Zira halkın nereye gittiğini bilmeyen lider onlara o yolda önderlik de yapamaz. Körü körüne itaatin sağlanabildiği kitle liderliğinde ise liderin acımasızca zora başvurabilme durumu vardır. Kitle lideri, insanların korkak olduğu varsayımı ile onları korkutarak arzu ettiği sonuca ulaşabilir.

3.2. Kitle Psikolojisinde Telkin, Taklit ve Bulaşıcılık Kavramları

Le Bon (2011: s.35)'un yaşadığı dönemden etkiler taşıyan fikirlerinde telkin kavramı, bireylerin kitleye dâhil olduklarında bilinçlerini kaybetmeleri ve kitlenin etkilerine açık olma durumunu ifade eder. Le Bon, zekâca sıradan insanların altında gördüğü, tamamen içtepinin esiri olan kitlenin telkine, çabuk inanmaya, kışkırtılmaya ve şiddete meyyal yapılar olup kitlelerin muhakeme yeteneğine sahip olmadıklarını düşünmektedir. Kitlenin bireyden farklı bir karakterinin olduğu bir sebebinin düşünsel etkileşim (contagion) olarak ifade eder (Le Bon, 2011: s.112). Kitle içerisindeki her hissin bireyi etkilediğini düşünen Le Bon'a göre insan doğasına aykırı olan

kişisel faydayı topluluk faydasına feda etme durumu da topluluğun hislerinin bireye fazlasıyla etki etmesi sebebiyle oluşmaktadır. Yazarın vurguladığı bir diğer önemli kavram dizesi, kitlenin telkine yatkınlığıdır (suggestibility) (Le Bon, 2011: s.35). Kitlenin kolayca tesiri altında kalan bireyin yönlendirilmeye de açık olduğunu açıklayan bu madde, kalabalığın his ve düşüncelerinin ferde bulaşmasının ürünüdür. “Ulusların Yücelişinin Psikolojik Yasaları” isimli kitabında tarihin irksal ya da ulusal özelliklerinin bir ürünü olduğu düşüncesi ile toplumun evrimini sağlayan en önemli etkenin zekâ değil duygular olduğu iddiasını savunan Le Bon, kolektif bilince ve kitleye güvensizliğinden dolayı halk egemenliği düşüncesine muhalif olmuştur. Bu düşüncesi nedeniyle Le Bon entelektüel elitizm eleştirilerine maruz kalmıştır.

İtalyan sosyolog Scipio Sighele (1901: s.120), Le Bon’un görüşlerine paralel olarak kitlenin telkine açık olduğunu ve her kitle içerisinde yönlendirenler-yönlendirilenler, hipnotize edenler-hipnotize edilenler şeklinde bir ayırım olduğunu belirterek bu ilişkide edilgen olanların körü körüne bağlılıklarını da telkine dayandırmaktadır.

Freud, (2018: s.50), Le Bon’un kitle fikirlerine yakın bir çizgide ilerleyerek onun “telkin” kavramı yerine, kendi deyimi ile “kitle psikolojisine bir açıklık getirmek için, telkin yerine psikonevrozların incelenmesinde bize yararlı hizmetlerde bulunan ‘libido’ kavramını...” sunmuştur. Libido, duygusalılık (affektivite) öğretisinde geçen, sevgi başlığı altında sıralanabilen ne varsa bunlara ilişkin içgüdülerin ölçülemeyen, nicel bir büyüklükle bakılan enerjisidir.

Fransız yazar Jean-Gabriel de Tarde, Les lois de l'imitation (Taklit Yasaları) isimli kitabı ve “toplum taklittir” özdeyişi ile bireysel farklılıklarına rağmen bir toplumsal düzenin nasıl kurulabileceği sorusundan hareketle bireyin kitle içerisindeki tutumuna değinmiştir. Tarde (Özmen, 2015: s.189)’a göre, kitleye dâhil olmuş birey, kitleyi oluşturan diğer bireyleri “taklit” (imitation) etmektedir. Dolayısıyla Le Bon’un dikkatleri çektiği kitlenin düşünsel etkileşimi, telkine yatkınlığı, bulaşıcılığı kavramları Tarde’in görüşünde “taklit” olarak geçmektedir. Bireyler, birbirlerine öykünerek bir kitle oluşturmaktadırlar. Le Bon ile Tarde’nin bir diğer ortak özelliği, kalabalıkların doğasında var olan bulaşıcılığın liderin telkini sonucu oluştuğunu düşünmeleridir. Zira bu kanaati Le Bon (2011: s.92), “kitle, çobanına sadık bir sürüdür” şeklinde dile getirirken Tarde (1968: s.325), “her topluluk, her ailede olduğu gibi bir başa sahiptir ve ona itina ile boyun eğer” diyerek belirtmiştir.

Örgütlenmemiş kitleden “yığın” (crowd) olarak (Cevizoğlu, 2019, s.64) bahseden William McDougall, rastlantı sonucu bir araya gelmiş olan yığının psikolojik bir kitle oluşturabilmesi için yığındaki bireyler arasında bir ortaklığın ve belli oranda bir etkileşimin olması gerektiğini vurgulamaktadır. Psikolojik kitlenin doğuşunun zorluk derecesi de bu ortaklık bağlarının gücü ile doğru orantılıdır; ortaklık güçlü olduğu takdirde psikolojik kitle kolayca meydana gelecektir. Kitlede dikkat çeken en mühim olay, kitlenin bireylerin duygularını ayrı ayrı yoğunlaştırması, yüceltmesidir. Bu, kitle dışında pek denk gelinen bir durum değildir. Kitlede beliren bir heyecan durumunun bireye de aynı oranda yansımaya McDougall “duygusal bulaşım” demiştir. Bir duygu ve heyecan kitlede ne kadar çok kişiye yansır ise kitledeki diğer bireylerde aynı heyecan ve duygunun oluşmasına yönelik baskı da o derece şiddetlenir. Böylece kitle içerisinde eleştiri kabiliyetini yitirmiş birey de aynı duygu ve heyecana kapılır. Sonuç olarak birbirlerini etkileyen bireylerdeki duygu ve heyecandan etkilenme düzeyi giderek şiddetlenir (Freud, 2018: s.42). “The Group Mind” isimli kitabında “kitle” ve “yığın” kavramlarındaki farklılığın organizasyona dayandırmıştır. Yığındaki bireyler sadece bir aradadırlar ancak kitlede ise organizasyonu olan bir yapıdır. Örgütsüz kitle davranışlarının aşırı duygusal, dürtüsel, dengesiz, şiddete yatkın, kararsız ve tutarsız olduğunu düşünen McDougall (Cevizoğlu, 2019: s.64)’a göre kitleler kaba duygular sergiler ve aşırı ölçüde telkine açıktırlar. Ayrıca kitleler muhakeme yeteneğinden yoksun olarak yargılarda acelecidir, basit bir şekilde yön değiştirir ve yönlendirilirler.

3.3. “Kimliksizleşen” Kitlede İddia, Tekrar ve Yayılma Prensipleri

Kimliksizleşme, bireyin üzerindeki sınırlamaların kitle içerisinde kaybolması veya azalması sonucu bireyde bencil, antisosyal, saldırgan davranışların meydana gelmesine neden olan psikolojik durumdur. Kimliksizleşen bireyin maruz kaldığı dürtüsel davranışların; ketlemenin zayıflaması ve davranışlara hâkimiyetin azalması, kitle içerisinde edinilen duygusal duruma aşırı tepkiler verme gibi sonuçları vardır. Anonimlik, kalabalık içerisinde birey sayısının fazlalığının bireyde yarattığı sorumsuzluk duygusuna karşılık gelir. Birey, yalnız iken uygulamaya çekindiği fikir ve duygularını kitle içerisinde rahatlıkla uygulayabilmektedir. Bulaşma ise hipnotize olmuş bireylerin olduğu kitlede duyguların yayılmasına işaret etmektedir (Ünlü, 2011: s.99-100).

Anonimlik ya da anonimite ve sorumsuzluk duygusu kitledeki bireye kimliksizleşme sağlamaktadır. Kitle ortamında mevcut olan faktörler bireyin farkındalığını azaltır, birey kendisini kitleden ayrı bir benlik sahibi olarak görmemeye başlar. Dolayısı ile “ben” duygusunun yerini “biz” bilincinin aldığı kitlede davranışların sorumluluğunu da “biz” üstlenmektedir. Kimliğinin farkındalığını kaybeden birey, kalabalığa uygun davranma güdüsü ile kitle ile aynı yönde ve aşırı davranışlarda bulunacaktır.

Leon Festinger, Albert Pepitone ve Theodore Newcomb 1952’de Le Bon’un anonimite düşüncesi ve kimliksizleşmeye ilişkin bir çalışma yürütmüşlerdir (Taştan ve Soysal, 2018: s.38-39). Kimliksizleşmeyi bireyin kitle içerisinde davranışlarının değişmesi olarak tanımlayan Festinger ve arkadaşları, bireysel kısıtlamanın bu koşullarda ortadan kalktığını, bireyin tek başına iken yapmayacağı şeyleri kitle içerisinde rahatlıkla yapacağını vurgulamışlardır. Grubun içerisinde kimliksizleşen bireyde aynı zamanda benlik kaybı da gerçekleşir ve bu sonuç bireyin saldırganlaşmasına neden olmaktadır. Festinger ve arkadaşlarına göre kimliksizleşmenin sebebi olan üç madde vardır. Birincisi, anonimite kavramıdır. İkincisi anonimitenin de sonucu olan mesuliyetsizlik duygusudur. Uygulanan fiilin sorumluluğu anonimitenin gerçekleşmesi sonucu artık bireyde değil, kitededir. Bireyin içerisinde bulunduğu grubun büyüklüğü ise kimliksizleşme kuramının kimliksizleşmeye neden olduğunu varsaydığı üçüncü faktördür.

Sosyologlar ve siyasetler için büyük önem arz eden toplum araştırmalarında grupların, kitlelerin davranışları, nedenleri, geleceklerinin tahmini ve bunların doğru okunması, Le Bon’un içinde bulunduğumuz çağın “kitleler çağı” olduğu kehaneti de göz önünde bulundurulduğunda, hayati önem taşımaktadır. Kitle davranışlarının oluşmasına sebep olan süreç ve faktörlerin, bireylerin aynı davranışlarda bulunmasının nedenleri ve birey-grup-kitle ayrımı sosyal psikoloji ve politik psikoloji çalışmalarında önemli bir alan kaplamaktadır. Kalabalıkların doğru analiz edilerek yönlendirilmediği takdirde otoriter, diktatoryal rejimler için önyak olabileceği tarihte karşılaşılmış bir durumdur. Mark Earls (2009: s.96), Hitler’in ve Hitler’in halka ilişkiler uzmanı Joseph Goebbels’in, Le Bon’un teorilerinden etkilendiğini yazmıştır. Earls’a göre tekrarlar, duygular, hipnoz ve anonimlik ile propaganda yoluyla kitleleri hizaya sokma, hem Hitler ve ekibi hem de Sovyet Rusya ve müttefik ülkelerce kullanılmış olan araçlardır.

Le Bon (2011: 97-102)’a göre kitlelere fikir ve inançları benimsetmenin yöntemi liderlerce kullanılan yöntemler iddia, tekrar ve yayılma araçlarıdır. Ağır olsa da devamlı bir yöntem olan bu uygulama araçlarından iddia, kalabalıkların ruhuna bir fikri yerleştirmenin en güvenilir yoludur. Hükmün etkili olması; iddianın açık, delillerin yalın ve ispattan uzak olması ile doğru orantılıdır. Bunun yanında iddianın gerçekten etkili olabilmesi için mümkün olduğunca aynı kelimelerle tekrar edilmesi gerekir. Napolyon, tekrarın önemini şu şekilde anlatır: “Biricik ciddi söz sanatı tekrardır”. İddia, tekrar edilerek kanıtlanmış bir gerçeklik gibi beyinlere yerleşir. Zihinlere yerleşen iddianın bir süre sonra kimin tarafından ortaya atıldığı bile unutulurken tekrar edilen sözlere inanç mevcudiyetini korur. Yayılma ya da sirayet için bireylerin aynı yerde, toplu bir durumda bulunmasına gerek yoktur. İnsanlar için bir ihtiyaç olan taklit, birçok toplumsal olayda etkili olmuştur ve bu, bulaşmanın eseridir. Bulaşma yalnızca fikirleri değil, hisleri de kabullendirecek kadar kuvvetli bir mekanizmadır. Bulaşma, halk arasında etkili olduktan sonra toplumun yüksek tabakasına sirayet eder. Halk arasında kabul görmüş fikirler ne kadar abes olurlarsa olsunlar bulaşma vasıtası ile toplumun yüksek tabakalarında da geçerlilik kazanır. Le Bon; iddia, tekrar ve yayılma tekniklerinin kudretini nüfuz kavramı ile açıklar. Fikirler veya inşalara itaati sağlayan da nüfuzdur. Nüfuz, bir kişinin, bir eserin veya bir inancın ruhumuz üzerinde yarattığı bir çeşit efsunlamadır. Nüfuz, bireydeki eleştiri kabiliyetini yok ederek ruhunu saygı duygusu ile doldurur.

3.4. Kitle Psikolojisi ve Şiddet İlişkisi

Şiddeti “sahip olunan güç veya kudretin yaralanma ve kayıpla sonlanan veya sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba veya bir topluma karşı tehdit yoluyla ya da bizzat uygulanması” (Akin ve Subaşı, 2003) olarak tanımlayan Subaşı ve Akin’a göre kalabalık, şiddetin sebepleri arasında yer almakta ve saldırganlığı arttırmaktadır.

Şiddet iktidar ilişkisini açıklayarak şiddetin iktidarın dışavurumu olduğunu düşünen Hannah Arendt, şiddetin doğası itibari ile araçsal olduğunu ve tüm diğer araçlar gibi amacın rehberliğine ve meşruiyete ihtiyaç duyduğunu belirtir (Arendt, 1997: s.57). Yayla (2013)’ya göre tarih boyunca kitle hareketi vasfını kazanmış sosyalist, faşist hareketler ile radikal dini fraksiyonlar, Mesihçiler gibi akımlar hedeflerini gerçekleştirmek için bir şekilde şiddete bulaşmıştır. Ona göre yalnızca saldırmak için uygulanan şiddet değil, kendini savunma amacı

ile başvuru karşı şiddet bile bir süre sonra bu kitle hareketlerinin özü ve ayırt edici özelliklerinden biri hâline geldi. Bu tür kitle hareketlerinde araç olarak başvuru şiddet, belirli bir süre sonra kitlenin amacına dönüşerek şiddeti elinde bulunduran gücün her şeyi kontrol etmesine sebep olur. Şiddetin baş aktör olduğu ortamda ise düşünme ve eleştiri kabiliyeti, itidal, soğukkanlılık ortadan kalkar. Şiddet giderek artarak daha çok şiddetin uygulandığı bir ortama davetiye çıkarır. Şiddet uygulayanlar da böylece ön plana çıkmış olurlar. Yayla, kitle hareketlerini ne istediği belli olmayan bir yapı olarak algılamak bu hareketlerin amaçlarına ne şekilde ulaşacaklarının da müphem olduğunu belirtir. Ona göre kitlesel şiddet ortamında yıkıcılıkta işe yarayan şiddetin yapmakta ve kurmakta da işe yarayacağı inancı doğar.

Fransız antropolog Rene Girard (2005: s.22), kitlelerin sürekli katliama meyilli olduğunu şu şekilde anlatır: “Yığın daima kıyıma yönelir, çünkü onda kargaşa yaratan şeyin doğal nedenleri ile ilgilenmez. Yığın, tanımı gereği eylem arar ama doğal nedenler üzerinde etkili olamaz. Dolayısıyla erişebileceği ve şiddet açlığını yatıştırarak bir neden arar. Yığının üyeleri potansiyel olarak daima kıyımcıdır.” Bu noktada Girard’ın bahsettiği şiddete aç yığın ile Canetti (2006, s.50)’nin “mütecaviz kitle”sinin örtüştüğü söylenebilir. Şiddet uygulayan, saldırgan kitleyi mütecaviz kitle olarak kavramsallaştıran Canetti, bir hedefin belirtilmesinin bu kitlenin oluşmasına yettiğini, herkesin bu şiddet olayının içerisinde yer almak isteyeceğini savunur.

Le Bon, kolektif ruh değerlendirmeleri bağlamında kitle üyelerinin aynı anda “kitlesel ahlaksızlık” da yapabileceğini belirtir. Fransız İhtilali’nde devrimin liderlerinden Robespierre’nin öldürülmesini örnek veren Le Bon, kitlenin öldürmeye, her türlü cinayete kabiliyetli olduğu görüşü altında bu durumu “kitle bir gün önce Robespierre’nin kurbanlarını ne kadar küfür ve tahkir ile giyotine götürmüşse aynı küfür ve hareketi bu sefer ona yaptılar” (Cevizoğlu, 2019: s.152) şeklinde anlatmıştır. Siyasal tarihte yönetimlerin, kitleleri mobilize etmek için kitlelerce “değer” olarak algılanan olguları, kitle bireylerini kendini feda etme davranışına sevk edecek derecede araçsallaştırdığına dair vakalar mevcuttur (Ünlü, 2020: s.94).

Kitle psikolojisinin şiddete yöneltmekte fazlaca etkisinin olduğu bilinmektedir. Farklı gruplara yönelik ayrımcılık ve ön yargıların gelişmesi kitlenin temel özelliklerindedir. Sorumluluk duygusunu diğer kitle bireylerine yayan, otoriteye boyun eğmeye hazır, itaatkâr, kimliksizleşen bireyin şiddete meyyal olması olası bir durumdur.

4. Kitle Psikolojisi ve PKK

Sosyal bilimler literatüründe; sosyal gruplar, kitleler, kimlikler ve kültürel kimliklerin davranışsal ve tutumsal dizgelerine yönelik çalışmalarda, sosyal ve politik psikolojik kuram ve analizler büyük önem taşımaktadır. Sosyoloji ve psikolojide farklı ekoller, bir taraftan sosyal grupların meydana gelmesi, sürdürülmesi, işlev ve dinamiklerinde oluşan kitle psikolojisine önem vermişler, bir taraftan da farklı sosyal ve kültürel değerleri olan bireylerin bir gelişme sonucu aynı savlar etrafında gruplaşmalarının ve bu durumun bir kolektif bilinç oluşturmalarının bireyinkinden ayrı bir psikoloji olarak, kitle ya da sürü psikolojisi ile oluştuğunu ifade etmişlerdir. Tarihsel açıdan değerlendirildiğinde bir ideoloji, “dava” veya olay(lar) temelinde birbirinden farklı karakter, yapı, kültür, kimlikteki bireylerin meydana getirdiği kitleler, kitlelere ait psikolojinin ve kolektif bir bilincin günümüzde de geçerliliğini koruduğu görülmektedir.

Kitle ya da kalabalık, siyasi bir unsur olarak daima dikkat çekmiştir. Üretim-tüketim ilişkilerinin dönüşümü, şekillenmesi, sanayi devrimi ve kentleşme gibi faktörlerin yol açtığı toplumsal durum ve nihayetinde Fransız Devrimi ile beraber insan yığınlarının belirleyiciliği ve yıkıcılığının anlaşılması ile kitleler ve ona yönelik araştırmalar ayrı bir önemle başlamıştır. Yönetenler açısından bakıldığında egemenliğin sağlanması, istikrarı ve devamlılığı için kitleler ile iletişim, onların yönetilebilirliği ve kontrolü ayrı bir uzmanlık gerektirmiştir. Yönetenlerin karşısında ise kitlelerin yıkıcılığının bilincindeki kesimler, bunu bir avantaja çevirmek adına kitleleri manipüle etme yolunu seçmişlerdir.

Terör örgütleri, dolayısı ile PKK; hedeflerine ulaşmak, sempati kazanmak, algılarda yer etmek, kamuoyu oluşturmak veya eleman temin etmek için kitle psikolojisine ait varsayım ve tekniklerini bilinçli ya da bilinçsiz şekilde kullanır. Zaten insana yönelik olan -legal veya illegal- siyasi bir organizasyonun insan psikolojisine hitap etmeden teşkil edilmesi pek olası değildir. Bu manada, politik psikoloji ile ilişkisinin analiz edilmeye çalışıldığı terör örgütünün spesifik olarak kitle psikolojisine yaptığı vurgular da açıklanmalıdır.

4.1. Kitle İçi İlişkiler, Liderlik ve Hiyerarşi Açısından PKK

PKK'nın hitap ettiği ve yönlendirmek istediği kitle açısından önderlik konusu, terör örgütünün yapısında önemli bir yer kaplamaktadır. Örgütün kurulması aşamasında bilinçli bir şekilde ön plana çıkmayan Öcalan, bir süre sonra "üstünlüğü tartışılmaz tek lider" konumuna gelmiştir. Öcalan, örgütün sözde yayın organlarında zaman zaman putlaştırılarak "önder, başkan" gibi sıfatlarla anılmıştır. Bu, onun örgüt içindeki otoritesini tartışılmaz hale getirmiştir. Kitlesel psikolojide kitleleri harekete geçiren liderler deliliğin sınırında yaşayan insanlardır. Liderler için savundukları fikir ve ulaşmaya çalıştıkları amaç için her şey feda edilebilir. PKK terör örgütünün sözde lideri konumundaki Öcalan da çok ciddi kişilik problemleri olan birisidir. O, "başkan" ya da "önder" sıfatlarının kullanılmasını kendisinde bir hak olarak görmüş; kendisini "peygamberlerden üstün", "süper psikolojik danışman", "yaşamı örnek alınacak lider" zannetmektedir (Özcan, 1999: s.51). Ayrıca Öcalan'ın kendisini "tanrı" veya "yarı tanrı" olarak gördüğü, "her cümlem bir ayettir" dediği ifade edilmiştir ("Öcalan Kendini", 2011).

Örgüt içerisinde "önder, başkan" gibi sıfatlarla anılan Abdullah Öcalan örgüt içerisinde eleştirilemez ve onun yanlış yaptığı iddia edilemez. Örgütte lidere bağlılık esastır. Eğer örgütte bir yanlışlık var ise bu, önderin doğru anlaşılmasından ileri gelir. PKK için Öcalan, insanüstü özellikleri haiz yüceltilmiş bir varlıktır. Öcalan ile zıt fikirler savunmak, örgüt içi infaza kadar gidebilir (Temizöz, 2012: s.92-93).

Örgüte yeni katılan militanlar için Öcalan'ın yaşamı mutlaka öğrenilmesi gereken bir konudur. Öcalan önder olarak kendi hayatı, ideolojisi, fikirlerinin örgüt üyelerince benimsenmesi ve uygulanmasını PKK örgütünün kimliğinin kazanılması için bir ön koşul olarak saymıştır. Öcalan'ın yaşamındaki her değişim ve dönüşüm aynı zamanda PKK'da değişim ve dönüşüm anlamına gelmektedir (Sökmen, 2012: s.77-78).

Öcalan'ın önderliğini üstlendiği kitlenin eğitilmiş olmaması, genç ve yoksul olması, onun önderlik iddialarını pekiştirmiştir. Yönetimindeki kitle ona göre; kendisini yönetebilecek yeteneğe sahip değildir, güce itaat eder ve Öcalan onlar adına onlar için düşünme ve onları yönetme yeteneğine sahip yegâne kişidir. PKK'nın sözde lideri, aldığı kararların önemini "parti öncülüğü, bütün faaliyetlerimize, ekonominin inşasından bütün askeri faaliyetlere kadar, egemen kılınmıştır" diyerek belirtmiştir (Sökmen, 2012: s.81).

Freud (Cevizoğlu, 2019: s.157)'a göre lider kendine güveni tam ve bağımsız olan, kendisinden korkulan ilkel babadır. Otoriteye itaat için tutku besleyen kitle ise sınırsız bir güç tarafından idare edilmeyi beklemektedir. Kitlenin birlikteliği, nefretin dışarıya yansıtılması ve putsallaştırılması amacı ile tüm yetkilerle donatılacak olan bir lider arayışının çerçevesinde sağlanacaktır. Zayıflığın bir türü olarak gördüğü iyiliğe karşı kitleler, kuvvete saygı duymaktadırlar. Kitlelerin yönelimleri ve sevgileri her zaman iyi yönetici ve krallara değil, kendilerini baskı altında tutan liderlere karşıdır. İradesi olmayan kitle, sağlam iradeli, tanrısal güç atfettikleri lidere yönelir. Kutsiyet arz eden bu lider, takipçilerine her şeyi yapma; takipçiler liderleri için her şeyi yapmaya muktedirlerdir. Terör örgütü ve hâkim olduğu gruba kendisini tanrısal bir lider olarak lanse eden Abdullah Öcalan için takipçilerinin yaptıkları, medyaya da yansımış irrasyonel eylemler vardır ("9 PKK'lı", 1998).

Rastlantı sonucu bir araya gelmiş olan yığın psikolojik bir kitle oluşturabilmesi için yığındaki bireyler arasında bir "ortaklık ve etkileşim" olmalıdır; "The Group Mind" (Freud, 2018: s.42)'a göre ortaklık güçlü olduğu takdirde psikolojik kitle kolayca meydana gelecektir. Buna göre her örgüt de kendi kitlesini bir arada tutmak için çeşitli faaliyetlerde bulunur. Örgüt takipçileri arasında bir ideolojik ve duygusal birliktelik oluşturmak, bunun sürdürülebilirliği çeşitli şekillerde sağlanmaktadır.

Abdullah Öcalan, kitlesini manipüle etmek, onları ajite etmek, üzerlerinde psikolojik baskı yaratmak ve onların duygularını körüklemek için sürekli aşağılama yöntemi ile yaptıklarının yetersiz olduğunu, ait oldukları birliğin hedeflerine ulaşamayacağını, bu sebeple daha çok özveride bulunmalarının lazım olduğunu vurgulayan konuşmalar yapmıştır: "Kafanız taşlaşmış. Disiplin nedir, emir nedir, talimat nedir, bilmiyorsunuz. Bir küçük grubu bile yönlendiremiyorsunuz. Daha on tane koyun bile güdemiyorsunuz. Siz serserisiniz" (Çürükkaya, 1994: s.61). Terör örgütü liderinin bu şekilde militanlarının aidiyet, adanmışlık ve motivasyonunu arttırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır.

Örgütteki imajını ve hiyerarşinin tepesinde bulunmasının sürekli ilanını militanlarını aşağılayarak sağlayan Öcalan'a göre Kürtler "zavallı"dırlar (Özcan, 1999: s.53). Öcalan, örgüt içinde "nefrette birlik" sağlamak için bu aşağılama yöntemini bilerek yapmaktadır. Zira bu yöntem, militanlarının düşmanlık ve nefret duygularını manipüle etmektedir.

Kitle hiyerarşisi konusunda Eric Hoffer'ın yorumu önemlidir. Hoffer, kitle liderliği ile hür bir toplumun liderliğinin farklı olduğunu vurgusu ile körü körüne itaatin sağlanabildiği kitle liderliğinde liderin acımasızca zora başvurabilme durumu olduğunu söyler. Hoffer (2019: s.151)'a göre kitle önderi, diğer insanlar gibi takipçilerinin de korkak olduğu varsayımı ile onları korkutarak arzu ettiği sonuca ulaşabilir. PKK terör örgütünde disiplin ve hiyerarşinin sağlanması adına katliamlar yapıldığı kamuoyuna yansımıştır ("PKK'dan 1500", 2006).

Freud (2018: s.56), kitle içi ilişkileri sevgi bağlarına dayandırmaktadır. Ona göre kitlenin bireyleri, kendilerini liderleri ile özdeşleştirmişlerdir. Le Bon'un "kolektif ruh"u ve Freud'un nevrotik bir semptom olarak "özdeşleşme" kavramı, kitledeki ilişkileri güçlendirir. Buna göre bireylerin kaynaşarak kitle haline gelebilmeleri için onları birbirine bağlayan bir bağa ihtiyaç vardır; birey, sevgi amacıyla ayırt edici özelliklerinden vazgeçer ve diğerleri ile uyum içerisinde olmaya çalışır; kitleyi ayakta tutan da bu sevgi bağlarıdır. PKK açısından değerlendirildiğinde; Öcalan, karşılaştığı olumsuzluklar, maruz kaldığı iftiralar, uğradığı haksızlıklar ve haksız tutuklamalar gibi durumlara göğüs geren sözde bir kahraman gibi lanse edilerek takipçilerinin sevgisini kazanmaya çalışmaktadır. Kendisine saygı uyandırmak için mitoloji ile kültürel öğeleri kullanmıştır. Terörist önderi, ele aldığı metinlerde kendisini bazen Mezopotamya'nın ölümsüzlüğü arayan, yarı insan, olağanüstü özellikleri olan Uruk Kralı Gilgamesh bazen de Yunan Mitolojisine göre tarihteki ilk devrimci, Yunan Tanrılarına ilk isyan eden titan Prometheus olarak tanımlar. Zaman zaman kendisini sabırlı kişilik olarak Hz. İsa ile özdeşleştiren Öcalan, sözüm ona zulme uğraması ve kurtarıcılık özellikleri dolayısı ile Hz. İsa ile benzer özellikler taşıdığına inanır (Sökmen, 2012: s.82) ve bunu takipçilerine de empoze ederek sevgilerini kazanmayı amaçlar.

4.2. Örgütün Kitesini "Telkini", İddia ve Tekrar

Kitlenin özelliklerinden sayılan ve Le Bon'un kavramsallaştırma ile "suggestibilité" (telkine yatkınlık), kitlenin çabuk inandırılması ve kışkırtılması ile ilgilidir. Buna göre birey, kolayca dâhil olduğu kitlenin tesiri altında kalır ve yönlendirilmeye gayet açıktır; bu, kalabalığın his ve düşüncelerinin bireyin his ve düşünceleri ile birleşmiş olmasının çıktısıdır.

PKK, savunduğu iddiaları kitlelere gerektiğinde vülgarize ederek yalın bir şekilde benimsetmeye çalışmaktadır. Le Bon (2011: s.112), kitle psikolojisi uygulama araçlarından biri olarak iddianın, kalabalıkların ruhuna bir fikri yerleştirmenin en güvenilir yolu olduğunu yazmıştı. Ona göre iddia ne kadar açık, deliller ne kadar yalın ve ispattan uzaksa iddianın etkisi de o kadar artar. PKK'nın Güneydoğu'nun diğer bölgelere nazaran daha az geliştiği, bunun sebebinin de devletin Kürt vatandaşlara yönelik ayrımcılıkta bulunduğu iddiası buna örnek gösterilebilir. Zira bu, kanıtlanmaktan uzak, direkt duyguları ajite edebilecek yalın ve yanıltıcı iddiadır. Kitleleri yönlendirmek isteyenlerin iddiaları, tekrar etkisi ile kanıtlanmış bir gerçeklik gibi takipçilerin beyinlerine yerleşir.

Diğer terör örgütleri gibi kitle psikolojisinin etkisini PKK'nın da kullandığı görülmektedir. Tarhan ("Beyin Yıkama", 2016)'a göre teröristlerin canlı bomba olması sürecinin ilk basamağı telkindir. PKK'nın kitle oluşturma ve onu koruması; hedef kitlenin ihtiyaç ve zaafalarının etkin bir şekilde tespiti, manipülasyonu ve buna yönelik telkin ile gerçekleşmektedir. Bir kitleye/gruba aidiyet, ekonomik ve sosyal kazanç, ün ve saygınlık, kimlik arayışı gibi sosyopsikolojik gereksinimler manipüle edilerek bu gereksinimlere ulaşmanın en kısa yolunun terör örgütüne katılmak olduğu hedef bireylere telkin edilmektedir. PKK'ya katılım sağlamak için yürütülen kandırma sürecin aşamalar şeklinde ve gittikçe dozu artan bir telkin ile gerçekleşmektedir. Bilhassa genç yaştaki bireyler, PKK'nın doğrudan silahlı, vahşet içerikli ve korkunç faaliyetleri değil; bir siyasi parti, dernek, sosyal kurum görüntüsü altında sempatik ve yumuşak yönleri ile tanıştırdıktan sonra terör örgütünün silahlı kanadına dâhil edilmektedir. Diğer taraftan çocuklar ve gençler PKK ve diğer terör örgütlerinin yetişkinlerin yanında etkilemeye çalıştığı bir kitle değil esas hedefindeki kitledir. Çünkü çocuk ve genç yaş aralığındaki kitle telkine daha açık olmakla birlikte onlara birden çok avantaj sağlamaktadır. Örgütün telkini etkili kılmak adına ideolojik eğitim verdiği de bilinmektedir.

Earls (2009: s.96); Hitler ve Goebbels'in, Le Bon'un teorilerinden etkilendiğini yazmıştır. Ona göre kitleleri hizaya sokmak için Hitler ve ekibi duygular ve tekrarları kullanmıştır. İddianın sürekli tekrarı hipnoz etkisi yaratarak kitlenin inancını pekiştirir. PKK'nın ideolojik eğitiminde günlük rutinler haline getirilen okuma programları ile örgüt ideolojisinin militanların zihinlerinde güçlenmesinin sağlandığı görülmüştür ("PKK'lılar dağda", 2019) Tarhan da canlı bomba yaratma sürecinde tekrarların etkisine vurgu yapmaktadır ("Beyin Yıkama", 2016). Ona göre bireyi intihar bombacısı olmaya götüren zihinsel süreç biz hazırlık ve pratik aşamaları

ile sağlanmaktadır. Süreçte etkin olan bir unsur da beyin yıkama tekniklerine maruz bırakılmasıdır. Beyin yıkama, belli özel yöntemleri olan ve bireyin uyaransız bırakılarak binlerce kez aynı şeylerin tekrar edildiği bir tekniktir. Böylece bu sürecin sonunda birey, tekrar edilen şeyleri yaşamlarının tek gerçeği olarak görmeye başlamaktadırlar. Diğer düşünürler ile beraber Tarhan'ın söyledikleri, bir kitle psikolojisi tekniği olarak tekrarın terör örgütlerince ne kadar etkin kullanıldığını göstermektedir. PKK da aynı argüman ve gerekçelerle bu yöntemi kullanmaktadır.

4.3. Anonimite ve Kimliksizleşme Paradigmalarının PKK Eylemlerindeki Tezahürü

Sherif'in deneyinde vurgusu yapılan, Freud'a bilinçaltının dışı vurumu dediği, Sighele ve Le Bon'un paylaştığı anonimlik prensibi, kitle içerisinde yenilmez bir güce sahip olduğunu düşünen bireyin kimliğinin eridiğine işaret eder. Kişinin tek başına iken yapmayacağı davranışı kitle içerisinde edindiği sorumsuzluk duygusu ve kitleye ait olmanın güveni ile gerçekleştirebileceği vurgulanmaktadır.

Kalabalığa ait olmak, bireyselliğin yok olması ya da kimliğin kitle içerisinde erimesi, bireyin davranışları üzerinde bir kısıtlama kalmaması sonucunu da yaratır. Birey kalabalık içerisinde kaybolduğu hissiyatı ile tek başına iken asla yeltenmeyeceği fiillerde bulunur. Tarih kalabalıkların faili olduğu ve tek başlarına iken insanların asla yapmayacakları korkunç eylemlere sahne olmuştur. Savaş ve çatışma ortamları bunun en bariz örneğidir. Amerikalı askerlerin Vietnam Savaşı'nda yüzlerce yaşlı insanı, kadın ve çocuğu katlettiği My Lai katliamı veya Irak Savaşı'nda sergiledikleri vahşi faaliyetler bunun en bariz örneklerindedir. Brian Mullen, 1986'da Amerika'da 1899 ile 1946 seneleri arasında çıkan gazetelerin içeriklerini analiz etmiş ve insanların kitle halinde hareket ettiklerinde linç olaylarının daha vahşet dolu olduğunu tespit etmiştir. Robert Watson ise 1973'te yirmi dört kültürü araştırmış ve savaştan önce yüzlerini ve bedenlerini boyayan, yüzünü bir şekilde kapatan savaşçıların işkence yapmaya, insan öldürmeye ve yaralamaya daha hazır olduklarını görmüştür. Ku Klux Klan üyelerinin başlık ve pelerin ile kimliklerini gizlemeleri ve şiddet eylemleri arasındaki ilişki de bu minvaldedir. Hesap verme ya da sorumluluk hissetme duygusu, insanları çoğunlukla şiddet içerikli eylemlere yöneltir. Buna öncelikli sebep olarak kişinin kitle içerisinde kaybolup suçlanamayacağı hissiyatı verilebilir. Harper Lee, To Kill a Mockingbird (Bülbülü Öldürmek) kitabında haksız bir tecavüz suçlaması ile karşı karşıya olan Tom Robinson'un hikâyesini anlatır. Romanda Güneyliler Robinson'u linç etmek üzere birleşir ve bir "kitle" haline gelir. Kitle içerisinde bireyselliği eriyen Güneyliler gece karanlığında aynı şekillerde giyinerek şiddet eyleminde bulunmaya hazır hale gelir. O sırada kalabalığı gören 8 yaşındaki Scout kalabalıktan birini tanır ve ismi ile hitap eder. Bu seslenme bireyselliğe vurgu yapmış ve kalabalıktakilerin sorumluluk hissetmesini sağlamıştır. Grubun dağılmasını sağlayan bu seslenme aynı zamanda kalabalıkta kimliksizleşen bireyin durumunu izah etmektedir (Aronson, Wilson ve Akert, 2012: s.515). Scout'un kitle etkisini kırmasıyla sonuçlanan psikoloji tekniği ile Türkiye Cumhuriyeti'nin PKK terör örgütü mücadelesi arasında bir benzerlik sağlanabilir. Zira PKK içerisinde kimliksizleşen bireyin kim olduğunun anımsatılmasının, onun örgütten kopuşuna önayak olacağı bilgisi altında yetkililer, dağlara örgüt militanlarının annelerinden mektup bıraktıklarını açıklamışlardır ("Bakan Soylu", 2019).

Öte yandan PKK'lı teröristlerin yerleşim yerlerinde sivilleri hedef alma ("Terör Örgütü", 2019), yol kesme, ("Silopi'de Yüzü", 2014), kamu binalarına zarar verme ("Diyarbakır'da Maskeli", 2016) gibi şiddet eylemlerini genellikle yüzlerinde maskeler ile gerçekleştirdikleri bilinmektedir.

Kimliksizleşmenin oluşması, sorumsuzluk hissi yaratmasının yanında bireyselliği yok etmesi itibari ile kitlenin normlarına itaati ve kitlenin birey üzerindeki otoritesini de artırır. Konuyu araştıranlar, altmış üzeri çalışmada bireyselliğin yok olmasının bireyin gruptaki normlara itaat oranını arttırdığını tespit etmişlerdir. Kitlenin mevcudiyeti sürecinde bireysellik ortadan kalktığı için kişisel ve mütenevvi normlardan ziyade dâhil bulunan kitle normları doğrultusunda hareket edilir. Bireyselliğin ortadan kalkması yalnızca sorumsuzluk duygusu yaratmaz, dâhil olunan kitleye bağlılığı da perçinleştirir. Burada farklı bir anekdot olarak, kitle normlarına uyum ve bireyselliğin yok olması durumlarının her zaman şiddete yönelmediği belirtilmelidir (Aronson vd., 2012: s.517).

Bireyselliğin yok olması ve kimliksizleşme, isimsiz yorumların yapılabildiği internet mecrası için de geçerli bir olgudur. İnternet üzerinden, özellikle sosyal medya ağlarında isim verilmeden yapılan paylaşımlarda bireyselliğin ortadan kalkmış olmasının izleri görünmektedir. PKK da çoğu terör örgütü gibi sosyal medyanın bu

özelliğinden faydalanmaktadır. Kritik süreçlerde asılsız haberlerle kitleleri infiale sürüklenme ("PKK'nın Sosyal", 2019) amacıyla sosyal medya PKK tarafından etkin kullanılmaktadır.

Kitle psikolojisi, teröristlerin ruhu ve zihnini eritmiş, kitle ile bütünleştirmiştir. Terör örgütündeki her militan artık tek bir hedefe kilitlenmiş, ortak amaçları olan tek vücut halini almıştır. İrade, şuur, muhakeme, bireysellik kavramları ortadan kalkmıştır. Çoğu zaman sebebini bile öğrenmeden vahşete varan şiddet eylemlerinde bulunabilirler. Çünkü teröristler, terör örgütünün kendilerine telkin ettikleri ile efsunlanmışlardır ve empoze edilen düşünce ve duygulara karşı savunmasız kalmışlardır. "Sürü"nün bir parçası haline gelmiş olan terörist, yargılama, değerlendirme ve sağduyudan yoksun kalmış; şiddete meyyal ve hazır bir saldırganlığa bürünmüştür.

5. Sonuç

Politik psikoloji, olağan politik karar verme süreçleri sonunda varılan bireysel politik kanaatlerin incelenmesi ile ilgilendiği gibi politik tabanlı bir faaliyet olarak nitelendirilebilecek kitle ve terörizm hareketlerini de içermektedir. Kitlelerin, ulusların, büyük grupların ilişkilerini ve iç dinamiklerini belirleyen psikolojik faktörleri değerlendirmek politik psikolojinin ilgi alanına girmektedir. İnsanı anlamının tek yolu somut emarelere bakmak olmadığı gibi toplumsal olana mana atfetmenin yolu da yalnızca yüzeysel olaylara odaklanmak değildir. İşte psikopolitik analiz de tıpkı bireyin psikanalize tabi tutulması gibi, nedensellikleri ve tekrarlayan pratikleri tespit etmek amacıyla toplumları geçirdikleri travmatik ve belirleyici olaylar, deneyimlerle meydana getirdikleri birikimlere yönelik bir değerlendirmeye tabi tutar.

Bir sosyal bilimler klişesi olarak insanların sosyal (toplumsal) varlıklar olduğu önermesi, onun farklı bağlılık ve ilişkileri haiz olduğu gerçeğine vurgu yapmaktadır. İnsan, içerisinde dünyaya geldiği ilk sosyal yapı olan aile, devletlerin "bir vatandaş yaratma süreci" olarak da nitelendirilebilecek okul, arkadaş çevresi, iş kurumları gibi sistemler içerisinde toplumsallaşt(tırıl)maktadırlar. Birey, kolektif bir kitlenin veya grubun takipçisi olmayı, yaşam içerisinde yer bulma meşakkatinin panzehri olarak görür. Şöyle ki bir kolektiviteye dair aidiyet bağları taşımamak, çoğu zaman işlevsel bu yapıların imkânlarından da yararlanmamak manası taşımaktadır. İşlevselliği amacıyla üyesi olunan kolektivite de tabiatı gereği zamanla araç olmaktan çıkarak amaç haline alır. Geçmişten günümüze defalarca şahit olunduğu üzere, kitleler, bireylerden farklı bir kimlikle çeşitli siyasal ve toplumsal olayların belirleyicisi olmuşlardır. Kitle, bireyin malik olduğu karakterden farklı yeni bir karakterde, kolektif bir ruha sahip, içtepiyle hareket eden ve bireyi içerisinde eriten bir yapıdır. Bireyin muhakeme ve gözlem yeteneğinden yoksun, zekânın etkin dinamik olmadığı "duygusal" kitle, anonim, mesuliyetsiz, telkine yatkın, libido bağlarının faal olduğu bir şuarsuzluk içerisindedir. Birey, kaotik ve patolojik bir süreçle mevcut hâle gelen kitleye dahilinden itibaren kitlenin hislerinin bulaşıcılığına maruz kalmakta ve kitlenin diğer takipçilerini taklit etmektedir. Bireyin kitlede kimliksizleştiği, antisosyal ve saldırgan davranışlarda bulunduğunu da içeren ve kabaca sıralanan bu hipotezleri; futbol maçlarını izleyen kitlelerden linç kitlelerine, siyasi parti mitinglerinden terör eylemlerine kadar geniş bir skalada inceleme imkânı vardır.

Toplum araştırmalarında kitlelerin davranışları, nedenleri, geleceklerinin yorumu ve bunların doğru okunması toplumsal yaşam için önem arz etmektedir. Çünkü kitlelere hâkim olan his ve düşünceler yalnızca halkta karşılık görmekle kalmaz, farklı toplumsal sınıflara hatta yönetici kadrolara sirayet etmektedir. Kalabalıkların doğru bir analizle yönlendirilmediği takdirde otoriter ve diktatoryal rejimler için önayak olabileceği, tarihte tekerrür etmiş durumlardandır. Bu manada "kitlelerin ruhuna" hitabet, siyasal sistemlerden uluslararası gelişmelere kadar birçok noktada etkin olmaktadır. Nitekim yöntemlerine bakıldığında Joseph Goebbels'in Le Bon'un varsayımlarını kullandığı barizdir. Tarih ayrıca, belli hedeflere odaklanmış, kitle hüviyeti kazanmış çeşitli ideoloji ve fraksiyonların şiddetle yakın ilişkisini de ihtiva eder. Kitlece yöntem ve araç olarak başvurulan şiddet, bir süre sonra amaca dönüşerek şiddeti kullananlara nüfuz sağlamış, şiddette maruz kalanların baskılandığı, itidalin ortadan kalktığı bir konjonktür yaratmıştır.

Kitlesel şiddetin en sistematik yöntemlerinden biri terörizmdir. Terörizm, evrensel tanımlama sorununa sahip bir olgu olmakla birlikte yalnızca fanatizm ya da radikalizm olarak değerlendirilip tanımlanmaktan ötede ciddi motivasyon ve psikolojik paradigmalar içeren psikopolitik bir harekettir. Türkiye'nin uzun yıllardır gündemini meşgul eden PKK, yalnızca askeri tabanda çözüme kavuşturulmaktan ziyade politik, sosyolojik ve psikolojik çalışmalarla aşılabilecek bir sorundur. Diğer terör örgütleri gibi PKK'nın politik psikolojik yöntemlere fazlasıyla müracaat etmekte, spesifik olarak da kitle psikolojisi tekniklerini

kullanmaktadır. Gerçekten de kitle psikolojisine dair literatür incelendiğinde PKK'nın militan devşirme yöntemleri, lidere bağlılık, örgüt içi ilişkiler, propaganda, algı yönetimi, faaliyetlerde bulunma, şiddet eylemlerinin meşrulaştırılması başta olmak üzere birçok noktada kitle psikolojisini araçsallaştırdığı görülmektedir.

PKK terör örgütüne sözde liderlik yapma iddiasındaki Öcalan, mağduriyeti abartılı bir şekilde yaşayarak takipçi kitlelerine yansıtılmaktadır. Zira liderlerin temel rolü inanç yaratmaktır; bu inanç bir fikre, bir politikaya, bir dine yönelik olabilir. Liderin iradesi kitlenin düşüncesi için bir kaynaktır ve kitleye rehberlik etmektedir. PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan da çocukluk ve gençlik döneminde ailesi ve çevresinde yaşadığı travmaları Kürt Halkı ile özdeşleştirmeye ve mağduriyet algısı yaratmaya çalışmıştır. Nitekim kitle psikolojisinin faraziyesi de paranoit önderin, takipçilerinin hayal kırıklıklarından doğan öfkeyi merkeze alan bir fikir çerçevesinde hareket ettiği yönündedir. Le Bon'un kitlelere liderlik etmek isteyenlerin nevrotik, yaradılış olarak heyecanlı ve deliliğin sınırında dolaştıkları fikri; Freud'un liderin özgüveni ve bağımsız korkulan ilkel baba oluşu konusundaki düşüncesi ve devamında kitle psikolojisinde liderlik adına söylenenlerin PKK militanları ve sözde önderleri için geçerli olduğu, afaki argümanlar ışığında saptanan bulgular arasındadır.

Kitlenin telkine yatkınlığı; Le Bon'un "suggestibilité" dediği ve Tarde'nin görüşlerinde "taklit" olarak geçen; Sighele, McDougall ve Freud'un farklı kavramlarla güçlendirdiği hâkim kanaate göre kitlenin çabuk inanması bireyin kolayca dâhil olduğu kitlenin tesiri altında kalarak yönlendirilmeye gayet açık ve ajitasyonu ile ilgilidir. Bunun nedeni, kitlenin duygu ve düşüncelerinin bireye bulaşmasıdır. Yönlendirilmek istenen kalabalıkların ruhuna bir iddiayı yerleştirmenin yolu, kitle psikolojisi uygulama araçlarından biri olarak "iddia"dan geçmektedir. İddia ne kadar açık, deliller ne kadar yalın ve ispattan uzaksa iddianın etkisi de o kadar artar. PKK'nın Güneydoğu'nun diğer bölgelere nazaran daha az geliştiği, bunun sebebinin de devletin Kürt vatandaşlara yönelik ayrımcılıkta bulunduğu iddiası buna örnek gösterilebilir. Zira bu bilgi ilk cümlesi ile gerçeklik barındırır da gerekçesi kanıtlanmaktan uzak, direkt duyguları ajite edebilecek yalın ve yanıltıcı iddiadır. Kitleleri yönlendirmek isteyenlerin iddiaları, "tekrar" etkisi ile kanıtlanmış bir gerçeklik gibi takipçilerin beyinlerine yerleşir. PKK, savunduğu iddiaları kitlelere gerektiğinde vülgarize ederek yalın bir şekilde benimsetmeye çalışmaktadır.

PKK'ya eleman devşirmek için yürütülen kandırma süreci kademeler şeklinde ve giderek dozu artan bir telkin ile gerçekleşmektedir. Bir gruba aidiyet hissi, ekonomik ve sosyal kazanç, şöhret toplumda yer edinme, kimlik arayışı gibi sosyopsikolojik gereksinimler kullanılarak bunları tedarik etmenin yolunun PKK'ya katılmaktan geçtiği hedef bireylere telkin edilmektedir.

PKK'ya kitle içi ilişkiler ve hiyerarşi açısından bakıldığında Abdullah Öcalan'ın kitesini manipüle etmek ve üzerlerinde psikolojik baskı yaratmak için sürekli aşağılama suretiyle duygularını körüklediği, bu sayede "nefrette birlik" sağladığı görülmüştür. Katı hiyerarşik bir düzen kurulan terör örgütünde bu şekilde aidiyet, adanmışlık ve motivasyon öğelerinin etkinliği arttırılmıştır. Hiyerarşi ve disiplin dışında Freud'un kitle içi ilişkileri dayandırdığı sevgi bağları ve kitle takipçilerinin kendilerini liderleri ile nevrotik bir semptom olarak "özdeşleştirmeleri", Le Bon'un "kolektif ruh"u ve Hoffer'ın körü körüne itaat değerlendirmeleri, PKK yönetim kadrosu tarafından militanların kaynaşarak kitle haline gelebilmeleri için gereksinim duyulan bağın oluşturulmasında kullanılmaktadır. Nitekim Öcalan, karşılaştığı olumsuzluklar, maruz kaldığı iftiralar, uğradığı haksızlıklar ve haksız tutuklamalar gibi durumlara göğüs geren bir kahraman gibi lanse edilerek takipçilerinin sevgisini kazanmaya çalışmaktadır. Kendisine saygı uyandırmak için mitoloji ile kültürel öğeleri kullanmıştır.

Anonimlik prensibi, kitlede üstün bir güce sahip olduğu hissiyatındaki bireyin kimliğinin tabiri adeta eridiğine işaret eder. Kişinin yalnız iken fiiliyata geçirmeyeceği davranışı kitle içerisinde edindiği sorumsuzluk duygusu ve kitleye ait olmanın güveni ile gerçekleştirebileceği ifade edilmektedir. Kalabalığa ait olmak, bireyselliğin yok olması ya da kimliğin kitle içerisinde erimesi, bireyin davranışları üzerinde bir kısıtlama kalmaması sonucunu da yaratır. Birey kalabalık içerisinde kaybolduğu hissiyatı ile tek başına iken asla yeltenmeyeceği fiillerde bulunur. Buradan da anlaşıldığı üzere kimliksizleşmek, bireye işlediği suçların sorumluluğunun hafiflediği, hatta ortadan kalktığı hissiyatı vermektedir.

Kaynakça

- Allport, F. H. (1924). Social Psychology. Houghton Mifflin Harcourt.
- Arendt, H. (1997). Şiddet Üzerine. İletişim Yayınları.
- Aronson, E., Timoty D. W. ve Robin M. A. (2012). Sosyal Psikoloji. Kaknüs Yayınları.
- Canetti, E. (2006). Kitle ve İktidar. Ayrıntı Yayınları.
- Cevizoğlu, H. (2019). Kitle Psikolojisi. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çevik, A. (2010). Politik Psikoloj. Dost Yayınevi.
- Çürükkaya, S. (1994). Apo'nun Ayetleri. 14 Temmuz Yayınları.
- Earls, M. (2009). Sürü. Mediacat Kitapları.
- Freud, S. (2018). Kitle Psikolojisi. Say Yayınları.
- Girard, R. (2005). Günah Keçisi. Kanal Kitap.
- Güney, S. (2017). Sosyal Psikoloji. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Hoffer, E. (2019). Kesin İnançlılar. Olvido Kitap.
- Houghton, D. P. (2015). Siyaset Psikolojisi. Bilge Kültür Sanat.
- Jervis, R. (2002). "Signaling and Perception: Drawing Inferences and Projecting Images Political Psychology", (Ed. Kristen Renwick, Monroe). Political Psychology, (ss.293-312), Lawrence Erlbaum Associates.
- Kuklinski, J. (2002). Thinking About Political Psychology, Cambridge University Press.
- Le Bon, G. (2011). Kitleler Psikolojisi. Sayfa Yayınları.
- Miller, F. (1966). Sanayide Beşeri Münasebetler. Sermet Matbaası.
- Özcan, N A. (1999). PKK Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi. ASAM Yayınları
- Özmen, F. A. (2015). Gustave Le Bon ve Sigmund Freud'un ışığında kitle psikolojisi ve Gezi Hareketi'nin psikolojisi. Alternatif Politika, 7(1), 183-206.
- Pérez, A. G. (2001). Political Psychology as discipline and resource. International Society of Political Psychology, 22 (2), 347-356.
- Reicher, S. D.; Spears, R. & Postmes, T. (1995). A social identity model of deindividuation phenomena. European Review of Social Psychology, 6 (1), 161-198.
- Sakallı, N. (2013). Sosyal Etkiler: Kim Kimi Nasıl Etkiler?. İmge Kitabevi Yayınları.
- Sighele, S. (1901). La Foule Criminelle: Essai de Psychologie Collective. Paris: Félix Alcan.
- Sökmen, A. İ. (2012). "İdeolojik Boyutu İle PKK Terör Örgütü", Yayınlanmamış doktora tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Tarde, G. (1968). Penal Philosophy. Patterson Smith.
- Tarhan, N. (2010). Asimetrik Savaş Politik Psikoloji. Timaş Yayınları.
- Taştan, C., Soysal, E. (2018). Toplumsal Hareketler ve Kitle Psikolojisi. Polis Akademisi.
- Temizöz, C. (2012). Kuruluşu, İnfazları, Katliamlarıyla Siyasallaşan PKK Terör Örgütü. Togan Yayınları.
- Ünlü, H. (2020). Şehitlik ve kitle mobilizasyonu: Psiko-sosyal bağlamda Kasım Süleymani suikastı. İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi, 2(1) , 91-108.
- Ünlü, S. (2011). Sosyal Psikoloji 1. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yaylagül, L. (2014). Kitle İletişim Kuramları. Dipnot Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Akın A. & Subaşı N. (2003). Kadına Yönelik Şiddet: Nedenleri ve Sonuçları, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf, Erişim tarihi: 28.08.2020
- Bakan Soylu "Kamuoyu bunu ilk defa duyacak" diyerek açıkladı: Dağlara mektuplar ve broşürler atıyoruz, <https://www.sondakika.com/haber/haber-bakan-soylu-kamuoyu-bunu-ilk-defa-duyacak-12706627/>, Erişim tarihi: 28.08.2020
- Politik Psikoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi kuruldu, <https://uskudar.edu.tr/tr/icerik/3380/politik-psikoloji-uygulama-ve-arastirma-merkezi-kuruldu>, Erişim tarihi: 28.08.2020
- Öcalan Kendini "Tanrı" İlan Etmiş, <https://www.mynet.com/ocalan-kendini-tanri-ilan-etmis-110100604364>, Erişim tarihi: 28.08.2020
- 9 PKK'lı kendini yaktı, 5'i öldü, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/9-pkkli-kendini-yakti-5i-oldu-39044353>, Erişim tarihi: 28.08.2020
- PKK'dan 1500 infaz, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/pkkdan-1500-infaz-255629>, Erişim tarihi: 28.08.2020
- Beyin yıkama tekniğiyle 15 günde canlı bomba!, <https://www.nevzattarhan.com/beyin-yikama-teknigiyle-15-gunde-canli-bomba.html>, Erişim tarihi: 28.08.2020
- PKK'lılar dağda nasıl eğitiliyor?, <https://www.internethaber.com/pkkliilar-dagda-nasil-egitiliyor-398894h.htm>, Erişim tarihi: 28.08.2020
- Terör örgütü PKK'nın son kurbanı Ayaz ve Nupelda kardeşler oldu, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/teror-orgutu-pkknin-son-kurbani-ayaz-ve-nupelda-kardesler-oldu/1535052>, Erişim tarihi: 28.08.2020
- Silopi'de yüzü maskeli PKK'lılar yol kapattı, <https://ilkha.com/photo-gallery/silopide-yuzu-maskeli-pkkliiler-yol-kapatti-2672>, Erişim tarihi: 28.08.2020
- PKK'nın sosyal medya yalanları, <https://www.aa.com.tr/tr/vg/video-galeri/pkknin-sosyal-medya-yanlari>, Erişim tarihi: 28.08.2020.
- Yayla, A. (2013). Kitle Hareketleri ve Şiddet, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/atillayayla/kitle-hareketleri-ve-iddet-40100>, Erişim tarihi: 28.08.2020

Structured Abstract

The aim of this study is to examine the PKK terrorist organization, which has disinformation tools in many countries, from the point of view of political psychology and mass psychology. The study applies the paradigms of political psychology and mass psychology to terrorism and, in particular, the PKK terrorist organization. Using concepts in political psychology and mass psychology literature, the impact of mass psychology on terrorism is explained. Political psychology deals with these issues, as the psychology of individuals, masses, and nations directly or indirectly influences politics. In addition, political psychology also focuses on terrorism, a political and psychological process. Individuals participate in various groups, masses, as can be seen in daily life. The individual's mood within the mass constitutes the starting point of mass psychology. The behavior that we can see in daily life in a sports competition, War, political rally, protest, organization has made it necessary to separate the psychology of the mass and the individual. In the past, the actions of politicians who wanted to lead the masses to specific ideas, leaders who wanted to rally around specific beliefs, have increased the popularity of this topic. This issue, which has not yet been sufficiently clarified, continues to develop today. One of the most systematic methods of mass violence is terrorism. Terrorism is a phenomenon that cannot end only with armed struggle. therefore, the psychological structures of people involved in terrorism should also be studied. Both individual and mass psychologies of terrorists are issues that need to be studied in solving the problem of terrorism. In this study, it was aimed to evaluate the PKK terrorist organization operating in the Republic of Turkey and surrounding countries from the point of

view of mass psychology. To this end, the concepts of political psychology and mass psychology are first explained. Principles such as leadership, indoctrination, imitation, contagion, assertion, anonymity, impersonation, repetition and dissemination, which are important concepts in mass psychology, have been clarified. In addition, hierarchy within the masses is also explained using literature on mass psychology. The concepts described in the study were supported by research and the ideas of researchers from the beginning of mass psychology studies. As a method, the activities of the PKK were evaluated with concepts described using the literature of mass psychology. Accordingly, the main hypothesis of the study, the suggestion that "terrorism uses techniques of mass psychology", was put forward by the findings. Accordingly, the claim that the masses do not have a different psychology, as some researchers have noted, is false. Individuals have a different psychology within the mass and act according to this psychology. Terrorist organizations use mass psychology techniques to involve individuals in their masses. Terrorism is a psychopolitical movement with serious motivational and psychological paradigms beyond being considered and defined only as fanaticism or radicalism, although it is a phenomenon with the problem of universal identification. The violence perpetrated by terrorism is not only physical; it also includes elements of psychological violence such as fear, insecurity, unrest, anxiety and anxiety. A person, regardless of his ideology, goal and purpose, needs certain psychological motivations to resort to violence, cause murders or massacres, or endanger his own life. Coming to a stage where people will die as a result of an act of terrorism is first of all related to the psychological state of these people. This psychological condition is influenced by various dynamics from birth. States must act with awareness of this and fight terrorism through mass psychology studies. Its concrete relationship with the geography in which scientific studies are conducted increases the functionality of the study. It is obvious that eliminating the damage caused by the PKK terrorist organization, which has left a bloody mark on Turkey for the last 40 years, does not only go through armed struggle with the organization. In this sense, it is an area in need of new research, along with various classical analyses, such as the reasons for their emergence, financial resources, and ways to create fear and fear. This study, which was created with the hypothesis that the PKK, like other terrorist organizations, has applied heavily to political psychological methods and, in particular, uses mass psychology techniques, claims to present new findings on this issue. Indeed the literature on mass psychology is examined, the methods of the PKK militant reused, loyalty to the leader, relations within the organization, propaganda and perception management activities, the study mentioned in the legitimization of violence to many of the mass psychology it is observed at the point aracsallastirdig. In addition to The Psychodynamics and psychopolitics of the PKK, the study of mass psychology will have a guiding feature in terms of determining the identity of the terrorist organization and determining the methods of fighting against it. In this sense, terrorism, which almost every person living in the Republic of Turkey is directly or indirectly exposed to, seems to be a problem that cannot be eliminated only through political channels. The use of scientific research on terrorism from different angles by interested parties is an important step towards solving the problem.